

Motion till riksdagen

1989/90:Ub308

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Vuxenutbildning och folkhögskolan

Frågan om en bra utbildning för alla är i grunden en demokratifråga. Det finns klara samband mellan skolbakgrund och möjlighet att påverka politiska beslut. Kort sagt: En dålig skolutbildning ger sämre möjligheter att ta tillvara de rättigheter man har och det ger sämre möjligheter att påverka samhällsutvecklingen. Det är därför ur demokratisk synvinkel mycket viktigt att alla med kort skolgång får chansen att komplettera sin bristfälliga utbildning.

Kravet på en bra utbildning för alla har också ökat i takt med att samhälle och arbetsliv ställer allt större krav på medborgarna. Den snabba teknologiska omvandlingen riskerar att förstärka tendenserna till det 2/3-dels samhälle som många idag föredrar att kalla vårt klassamhälle. Mest tydlig är kanske denna förändring på våra arbetsplatser där den nya informationsteknologin nu på allvar börjar sätta sina spår. Det gäller både privata företag och den offentliga sektorn. En sådan utveckling gör att människors förmåga att läsa och skriva blir allt viktigare. Det gäller till exempel dem som i sitt arbete använder dataterminaler. En annan klar tendens är internationaliseringen i samhället. Den ökar självfallet också behovet av språkkunskaper. Vi ser idag en tydlig övergång till allt mer av tjänsteproduktion inom arbetslivet. Denna omdaning riskerar att leda till att klyftorna mellan hög- och lågutbildade växer ytterligare.

En central politisk fråga under 1990-talet måste bli demokratisering av arbetslivet, där huvudfrågan är förändring av dagens utarmade arbetsorganisation utifrån de arbetandes erfarenheter och behov. Anders Broström vid Arbetslivscentrum skriver i LO-skriften "Efter MBL" bland annat:

Av industrins drygt 900 000 anställda beräknas närmare 70 procent syssla med repetitiva arbetsuppgifter. Inom service och handel är andelen anställda som kan ersättas med kort introduktion troligen lika stor. Inom exempelvis vården arbetar 70 procent som biträden, ekonomi- och förvaltningspersonal som har kort eller ingen yrkesutbildning alls.

Låt oss anta att cirka 70 procent av hela arbetskraften har arbetsuppgifter av den arten att den med en kort introduktion kan ersättas av någon annan. Det motsvarar cirka 3 miljoner människor av arbetskraftens drygt 4 miljoner. Antagandet kan vara rimligt mot bakgrund av att cirka 70 procent av arbetskraften har 11 år eller mindre skolorunderbyggnad och endast 30 procent har 12 år eller mer.

Demokratisering av arbetslivet och förändring av arbetsorganisationen måste utgå ifrån att alla skall ha ett vidgat arbetsinnehåll och rätt till ett utvecklande arbete. Utbildningsfrågan spelar här en central roll. Det behövs en stor vuxenutbildningsreform, som ger alla med dålig grundutbildning gymnasiekompetens i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap samt kunskap om den nya teknologins – främst datoriseringens – konsekvenser för utvecklingen i arbetslivet och samhället.

I budgetpropositionen skriver utbildningsministern att han under 1991 återkommer till regeringen med förslag till en strategi för vuxenutbildningen på lång och kort sikt. Vpk ska då mer utförligt återkomma till vuxenutbildningsfrågorna.

Personalutbildningen

Av satsningarna på vuxenutbildning är merparten (66%) personalutbildning. Våren 1987 undersökte Statistiska centralbyrån vilka grupper som fick del av denna utbildning. Den visade att minst personalutbildning fick gruppen med den kortaste utbildningen. LO:s medlemmar fick 18% av personalutbildningen medan motsvarande siffra för SACO/SR-medlemmar var 46%. Bland medlemmar i LO-förbunden med kortare utbildning än nioårig grundskola fick bara 13% del av personalutbildningen. Generellt har kvinnor fått mindre personalutbildning än män. Deltidsarbetande har missgynnats jämfört med heltidsarbetande. Beträffande åldersfördelning konstaterar SCB att de äldsta och de yngsta av båda könen fått mindre utbildning än de medelålders.

Mönstret med högutbildade som får merparten av personalutbildning, medan lågutbildade nästan inte får något alls är detsamma antingen det är i privat eller offentlig verksamhet. Inom kommunerna fick Kommunalarbetarförbundets medlemmar i genomsnitt 159 kronor per medlem i personalutbildning under våren 1987. Motsvarande siffra för SACO/SR:s medlemmar var åtta gånger högre, nämligen 1 369 kronor. De växande utbildningsklyftorna är ett allvarligt hot mot demokratin. Det är framför allt de lågutbildade som röstskolkar. Risker är att vi inte bara får ett politikerförakt utan också ett politikförakt bland en stor grupp av lågutbildade. För att personalutbildningen ska komma alla till del menar vpk att det behövs en lagstiftning som anger en miniminivå – till exempel minst 5 dagar – för en kompetenshöjande personalutbildning för alla anställda. Miniminivån bör sedan successivt höjas upp till de två veckors personalutbildning per år som både LO och TCO sätter som mål.

Förnyelsefonderna

Till en del har personalutbildningen genomförts med pengar från förnyelsefonderna. Dessa byggdes upp med hjälp av engångsavsättningar på företagens vinster 1985. Det var företag med en årsvinst över 500 000 kronor som fick sätta av tio procent av sin vinst på ett räntelöst konto på riksbanken. Fonderna fick totalt 5,2 miljarder som skulle användas till utbildning samt forskning och utveckling under en femårsperiod, 1990 är sista året för dessa fonder. Fonderna är företagsanknutna och användningen måste godkännas

av facket. Fackets godkännande innebär en kraftig förstärkning av de anställdas och deras fackliga organisationers möjligheter att påverka personalutbildningens innehåll. Enligt vpk:s uppfattning bör denna princip gälla all personalutbildning i företag och myndigheter.

Vpk föreslår en utbyggnad av förnyelsefonderna. Vi menar att en ny avsättning måste ske av vinsterna 1989 och 1990. För att alla grupper ska kunna få del av dessa pengar föreslår vi en gemensam fond som inte är företagsanknuten. Det innebär att också anställda i företag med lägre vinster och of-fentlig sektor ska kunna få del av dessa medel.

Grundläggande utbildning och vuxenstudiestöd

För den grundläggande utbildningen är det viktigt med en större satsning på Grundvux och Komvux. Etapp 1 inom Komvux, det vill säga den som ska ge grundskolekompetens, har faktiskt minskat sin volym under 80-talet. En mindre del av dem som går etapp 1 är de som inte har mer än folkskola och som sedan dess inte har studerat. Andelen män över 40 år med enbart folkskola är mycket liten. En orsak till detta är säkert att vuxenstudiestödet inte motsvarar inkomstbortfallet för folk i normala inkomstlägen. Däremot kan det vara ett möjligt alternativ för dem som kommer från ett deltidsarbete eller som varit hemma och vårdat barn och inte haft en vanlig inkomst.

Det finns idag drygt en miljon människor som saknar nioårig skola. Hela tiden tillkommer det personer som inte har denna utbildningsnivå. Det är invandrare och människor som misslyckats i grundskolan. Denna ökning är till och med större än de som Komvux ger motsvarande utbildning.

En mycket intressant försöksverksamhet är de så kallade ABF-skolorna som nu bedrivs på ett tiotal platser i landet. Dessa har visat sig vara ett bra komplement till den av samhället bedrivna utbildningen. Genom ABF:s starka koppling till sina medlemsorganisationer kan en sådan utbildning lättare nå ut med uppsökande verksamhet till dem som behöver förbättra sin grundutbildning. Den lokala studieorganisationen spelar här en viktig roll. Även för denna utbildning gäller dock att det låga vuxenstudiestödet är ett problem för stora grupper.

Otvivelaktigt spelar studieförbunden en viktig roll i strävan efter ett jämlikt utbildningsutbud. Inte minst gäller detta glesbygden. Vi föreslår därför 54,8 miljoner utöver regeringens förslag till studieförbunden. Det ökade anslaget bör mot bakgrund av vad vi anfört fördelas dels till det högre schablon-tillägget och stöd för studieverksamheten i glesbygd. Dels vill vi tillgodose SÖ:s anslagsframställan på följande punkter: Bidrag till studieförbundens centrala organisationskostnader, till studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete och till studieförbundens verksamhet för handikappade. Dessa satsningar skulle kosta cirka 4,8 miljoner kronor.

Den verksamhet som drivs vid Vuxenutbildarcentrum i Linköping är värd stöd. Vpk menar i likhet med skolöverstyrelsen att ett särskilt anslag för denna verksamhet måste utgå. Vi föreslår därför ett anslag på 1 080 800 kronor.

Mycket talar för att det behövs en kraftig ökning av antalet vuxenstudie-stöd och att de lågutbildade ska få hela stödet som bidrag och inte som lån.

Vpk har tidigare föreslagit att arbetsgivaravgiften till vuxenstudiestödet höjs med en promille. Detta skulle innebära drygt en halv miljard i inkomster. Regeringen är nu beredd att göra en översyn av hela frågan om vuxnas studiefinansiering. Vi välkomnar denna samlade översyn och upprepar därför i det här läget inte vårt krav utan förutsätter att regeringen återkommer med ett förslag till nödvändig resursförstärkning i den riktning vi tidigare skisserat.

Folkhögskolan

Folkhögskolan har med sin långa folkbildningstradition en central roll inom vuxenutbildningen. Folkhögskolan är också särskilt lämpad för utbildning av elever utan studievana på grund sin frihet från centralt fastställda läro- och kursplaner. Denna flexibilitet har gjort att folkhögskolorna under senare år har kunnat göra insatser för handikappade, arbetslösa och invandrare. Internatformen ger också en helhetsmiljö som i sig kan vara viktig för elevernas sociala utveckling.

Många folkhögskolor drivs av folkrörelser och organisationer. De spelar därmed en viktig roll i utbildningen av ledare och förtroendevalda. Folkhögskolan har på många sätt betonat de internationella frågorna. Det gäller sådana saker som studieresor och solidaritetsaktioner men också att skolorna varit öppna för människor från andra länder. Från de nordiska länderna så har folkhögskolorna i genomsnitt haft två deltagare per folkhögskola. Vpk menar att den nordiska elevrekryteringen är viktig. Vi föreslår därför ett särskilt bidrag på två miljoner så att folkhögskolan på detta område jämföras med gymnasieskolan.

Avslutningsvis är det alltså viktigt att folkhögskolan får ett statsbidrag som också tar hänsyn till att antalet folkhögskolor de senaste åren har ökat. Det innebär att totalramen måste öka. Vpk föreslår därför 8 747 bidragsveckotimmar ytterligare i förhållande till regeringens förslag. Det innebär en ökning av detta anslag med 6,4 miljoner. Totalt föreslår vpk alltså en höjning av anslaget till bidrag till driften av folkhögskolor m.m. med 8,4 miljoner.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som anger en miniminivå för en kompetenshöjande personalutbildning för alla anställda.¹⁾

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om lag som tillförsäkrar facket samma inflytande över all personalutbildning som i dag gäller för personalutbildning i förnyelsefondernas regi.¹⁾

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om en utbyggnad av förnyelsefonderna med avsättningar baserade på företagets vinster 1989 och 1990 enligt de riktlinjer som anges i motionen.¹⁾

1. att riksdagen till Bidrag till studieförbunden m.m. (anslag C 4) för budgetåret 1990/91 anslår 54 800 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

2. att riksdagen anslår 1 080 000 kr. till Vuxenutbildningscentrum i Linköping.

Mot. 1989/90
Ub308

3. att riksdagen till Bidrag till driften av folkhögskolor m.m. (anslag C 6) för budgetåret 1990/91 anslår 8 400 000 kr. utöver vad regeringen anslagit eller således 682 688 000 kr.

Stockholm den 14 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)